

Toespraak in de Amsterdamse Studentenekklisia op 24 december 2013 om 22.00 uur
door Alex van Heusden

Voorlezing uit het levensverhaal van Jezus volgens Matteüs

Matteüs 1:18-25 – muziek: Kees Kok

De geboorte van Jezus Messias ging als volgt:
terwijl Maria, zijn moeder, aan Jozef was toegezegd,

bleek zij, nog voor zij samengekomen waren,
zwanger van heilige geest.

Omdat Jozef, haar man, rechtvaardig was
en haar niet te schande wilde maken,
dacht hij erover haar heimelijk te laten gaan.

Terwijl hij dat overwoog, zie:
een engel des Heren verscheen hem in een droom
en sprak:

Jozef, zoon van David, vrees niet Maria, je vrouw, bij je te nemen
want wat in haar is verwekt, is uit heilige geest.

Zij zal een zoon baren en jij zult roepen zijn naam: Jezus
(God redt), want redden zal hij zijn volk van hun dwalingen.

Dit alles is geschied opdat in vervulling zou gaan
het woord van God, gesproken door de profeet:

'Zie, het meisje zal zwanger worden en baren
een zoon en zijn naam zal worden geroepen:
Emmanoe-el, dat is vertaald: "God met ons".'

Uit zijn slaap ontwaakt, deed Jozef
wat de engel des Heren hem had opgedragen:

hij nam zijn vrouw bij zich in huis,
maar hij bekende haar niet
totdat zij een zoon had gebaard.

En hij riep zijn naam: Jezus.

De avond voor Kerstmis

Omdat Jozef, haar man, rechtvaardig was... Jozef was een mens rechtvaardig, zo wordt hij getekend in het verhaal van deze avond voor Kerstmis. En dat wil zeggen, in dit verhaal: hij voegt zich in een geschiedenis van bevrijding. Hij is zelf een toegevoegde waarde. En dat is de betekenis van de naam Jozef: 'toevoegen'. Wat voegt hij toe, dat hij het verdient een mens rechtvaardig genoemd te worden? Dat hij een maatschappelijke conventie van zijn dagen opzijschuift - en ook, hoe dikwijls nog, van onze dagen; dat hij Mirjam-Maria tot zich neemt, ook al is zij niet zwanger van hem, en haar zo de schande van uitsluiting bespaart. Een meisje nog maar is zij, kwetsbaar en zonder verweer. Jozef wordt te verstaan gegeven, in een droom, dat hij zich niet moet voegen naar de mores die hooggeplaatsten wensen op te leggen aan kleine mensen, kwetsbaar en weerloos, maar zich met lijf en leden, hart en verstand, moet inzetten voor de bevrijding van mensen uit hun vernedering - politiek, economisch, seksueel. Het kind dat uit Maria is

geboren, roept hij bij name: *Jesjoe'a*, Jezus. Die naam betekent 'God redt', 'hij bevrijdt'. Wie? Niet elke willekeurige god. Maar wel: die ene, met zijn naam 'Ik zal er zijn' - voor arme, ontrechte en vernederde mensen.

Wat Jozef toevoegt aan de geschiedenis, is de naam Jezus. En die naam is niets minder dan een aanklacht aan het adres van de hooggeplaatsten met hun politieke en economische belangen, die zij zoveel mogelijk veilig stellen. Houd je veilig. Ja, zij wel.

Spandoeken, demonstraties. De bisschop van Rome, Franciscus, die naar Lampedusa gaat en de vluchtelingen omhelst, daar aangekomen in gammele bootjes. Maar hoeveel vluchtelingen hebben de kust niet bereikt? Verdronken, niet gered.

Wij wensen ze niet op te vangen, die vluchtelingen, aan land gespoeld. En wij tonen bitter weinig mededogen jegens al die mensen uit Syrië, het oorlogsgeweld ontvlucht, hoeveel kinderen niet - verblijvend in kampen, de winterkou trotserend. Wat is gerechtigheid? Dat zij worden opgevangen en warmte vinden - te eten en te drinken krijgen.

Het verhaal van de avond voor Kerstmis luidt: dat vader, moeder en kind moeten vluchten. In Betlehem zijn zij niet veilig. Betlehem betekent 'Broodhuis'. Daar krijgen de armen te eten. Betlehem is een voedselbank en daarom een vrijplaats. Maar Herodes, de koning, beslist soeverein anders. Hij wil zijn eigen regime veilig stellen, de fundamenten van zijn huis mogen niet wankelen. En dus vervolgt hij weerloze kinderen, jaagt hen na en doodt hen - de bevrijding moet in de kiem worden gesmoord.

Dat is wat hooggeplaatsten doen als zij vinden dat het moet. Een enkele keer tonen zij genade, maar ook die is gecalculeerd. Vladimir Poetin lapt het recht aan de laars van zijn tsaristische presidentschap. En wie daartegen opponeert, zoals drie vrouwen van Pussy Riot deden, verdwijnt in een strafkamp. Maar nu, even voor Kerstmis, zijn twee van de drie vrijgelaten. Zo toon je dat jij het voor het zeggen hebt, het grote gelijk aan je kant - en niemand anders.

Omdat deze wereld zo georganiseerd is... Wereldorde? Wereldwanorde. Omdat deze wereld zo georganiseerd is, zijn mensen gedwongen te vluchten, een veilig heenkomen te zoeken en zo aangewezen op de genade van andere mensen. Of zij zoeken geluk, een beter leven met meer kansen.

In zijn roman *Dit zijn de namen* schrijft Tommy Wierenga:

Eens stonden landen en continenten open voor hen die het geluk zochten, grenzen waren zacht en doorlaatbaar - nu waren ze in beton gegoten en met prikkeldraad omhangen. Als blinden tastten de reizigers met duizenden tegelijk de muren af, op zoek naar zwakke plekken, een bres, een gaatje waar ze doorheen konden glijpen. Een golf van mensen spoelde tegen die muren aan, het was onmogelijk om ze allemaal tegen te houden. Ze kwamen met ontelbaren en ieder van hen leefde in de hoop en verwachting dat hij bij de gelukkigen hoorde die de overkant zouden bereiken. Het was het gedrag van het dier dat in zwermen reist, dat met het verlies van individuele leden rekening houdt, maar als soort zal overleven.

Ook in de buurt van het huidige Betlehem staat een muur. Een zonder zwakke plekken. Zwaar bewaakt. Een scheidsmuur tussen mensen. Nee, tussen Israëli's en Palestijnen - of niet soms? Nee, tussen mensen.

Het wil ons maar niet lukken scheidsmuren af te breken, grenzen te overschrijden, huidskleur te negeren - kortom, anderen te ontmoeten als mensen; mensen zoals wij. Waarom lukt dat niet? Waarom ook in onze eigen samenleving zo mondjesmaat?

Kunnen wij dat veranderen? Kunnen wij zelf veranderen? Om ergens te beginnen - maar niet willekeurig ergens: ons taalgebruik. Er is iets aan de hand met onze taal. Hoe wij spreken over anderen. Met onze taal richten wij scheidsmuren op. 'Wij' tegenover 'zij'. En die 'zij' hangen een 'achterlijke religie' aan: de islam een leugen, Mohammed een schurk en de koran vergif. Laat nu, ten tijde van de Verlichting, precies hetzelfde gezegd zijn over het jodendom. Dat werd in de achttiende eeuw bestempeld als een 'achterlijke

religie', een primitief stadium in de ontwikkeling van de menselijke geest, die haar voltooiing bereikt, uiteraard, in het christendom.

Taalinflatie. Tijdens het Groot Dictee vorige week werd daar een karikatuur van gemaakt, misschien niet helemaal geslaagd: '... waarmee het zo is vergaan dat hij werkeloos achter de geraniums zit.' En met zeer herkenbaar Nederlands als *anno hodie* en *quid pro quo*. Maar dat er iets met onze taal aan de hand is, staat als een paal boven water.

We zitten gevangen in vooroordelen. Onze taal zit er vol mee. Wat moeten we doen? Elkaar genezen van vooroordelen, van harde, honende taal die mensen opzet tegen elkaar - daar een begin mee maken. Kunnen wij dat? Ja, dat kunnen wij. Wij mensen zijn misschien niet goed, maar het goede zit wel in ons. Wij zijn immers mensen.

Zoals wij zongen:

Niet de sterren / loven en prijzen uw Naam. / Maar mensen die uw Naam volbrengen / knielende bij hun noodlijdende naasten. (...) zij sjourren de vernederden op uit de modder...

Dat is bevrijding. Mensen in hun nood zijn naasten geworden. Wij mensen naasten geworden van mensen in nood.

Zeg 'amen' - zo moge het zijn.